

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya

maharṣi vēdavyāsapraṇītaṃ śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ *pañcamaskandhē ēkaviṃśō'dhyāyaḥ* ॥

This document has been prepared by
Sunder Kidāmbi
with the blessings of
śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan
His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ pañcamaskandhē ēkaviṃśō'dhyāyaḥ ॥

śrīśuka uvāca

ētāvānēva bhūvalayasya sannivēśaḥ pramāṇalakṣatō
vyākhyātaḥ ॥ 1 ॥

ētēna hi divō maṇḍalamānaṃ tadvida upadiśanti
yathā dvidalayōrniṣpāvādīnāṃ tē antarēṇāntarikṣaṃ
tadubhayasandhitam ॥ 2 ॥

yanmadhyagatō bhagavāṃstapatāmpatistapana ātapēna
trilōkīṃ pratapatyavabhāsayatyātmabhāsā sa ēśa
udagayanadakṣiṇāyanavaiṣuvatasamjñābhirmandya -
śaighryasamānābhīrgatibhirārōhaṇāvarōhaṇasamāna -
sthānēṣu yathāsavanamabhipadyamānō makarādiṣu
rāśiṣvahōrātrāṇi dīrghahrasvasamānāni
vidhattē ॥ 3 ॥

yadā mēṣatulayōrvartatē tadāhōrātrāṇi
samānāni bhavanti yadā vṛṣabhādiṣu pañcasu
ca rāśiṣu carati tadāhānyēva vardhantē hrasati
ca māsi māsyēkaikā ghaṭikā rātriṣu ॥ 4 ॥

yadā vṛścikādiṣu pañcasu vartatē tadāhōrātrāṇi
viparyayāṇi bhavanti || 5 ||

yāvaddakṣiṇāyanamahāni vardhantē yāvadudagayanam
rātrayaḥ || 6 ||

ēvaṃ nava kōṭaya ēkapañcāśallakṣāṇi yōjanānām
mānasōttaragiriparivartanasyōpadiśanti
tasminnaindrīṃ purīṃ pūrvasmānmērōrdēvadhānīṃ nāma
dakṣiṇatō yāmyām saṃyamanīṃ nāma paścādvāruṇīṃ
nimlōcanīṃ nāma uttarataḥ saumyām vibhāvarīṃ nāma
tāsūdayamadhyāhnāstamayaniśīthānīti bhūtānām
pravṛttinivṛttinimittāni samayaviśēṣēṇa
mērōścaturdiśam || 7 ||

tatratyānām divasamadhyāṅgata ēva sadā'dityastapati
savyēnācalaṃ dakṣiṇēna karōti || 8 ||

yatrōdēti tasya ha samānasūtranipātē nimlōcati
yatra kvacana syandēnābhitapati tasya haiṣa
samānasūtranipātē prasvāpayati tatra gataṃ
na paśyanti yē taṃ samanupaśyēran || 9 ||

yadā caindryāḥ puryāḥ pracalatē pañcadaśa -
ghaṭikābhiryāmyām sapādakōṭidvayaṃ yōjanānām
sārdhadvādaśalakṣāṇi sādḥikāni cōpayāti || 10 ||

ēvaṃ tatō vāruṇīṃ saumyāmaindrīṃ ca
punastathānyē ca grahāḥ sōmādayō nakṣatraiḥ saha
jyōtiścakrē samabhyudyanti saha vā nimlōcanti || 11 ||

ēvaṃ muhūrtēna catustriṃśallakṣayōjanānyaṣṭa -
 śatādhikāni saurō rathastrayīmayō'sau catasṛṣu
 parivartatē purīṣu || 12 ||

yasyaikam cakram dvādaśāram ṣaṇṇēmi triṇābhi
 saṃvatsarātmakam samāmananti tasyākṣō mērōrmūrdhani
 kṛtō mānasōttarē kṛtētarabhāgō yatra prōtam
 ravirathacakram tailayantracakravād bhrama -
 nmānasōttaragirau paribhramati || 13 ||

tasminnakṣē kṛtamūlō dvitīyō'kṣasturyamānēna
 sammitastailayantrākṣavad dhruvē kṛtōparibhāgaḥ || 14 ||

rathanīdastu ṣaṭtriṃśallakṣayōjanāyatastatturīyabhāga -
 viśālastāvān ravirathayugō yatra hayāśchandō
 nāmānaḥ saptāruṇayōjitā vahanti dēvamādityam || 15 ||

purastātsaviturarunaḥ paścācca niyuktaḥ sautyē
 karmaṇi kilāstē || 16 ||

tathā bālakhilyā ṛṣayō'nguṣṭhaparvamātrāḥ
 ṣaṣṭisahasrāṇi purataḥ sūryam sūktavākāya
 niyuktāḥ saṃstuvanti || 17 ||

tathānyē ca ṛṣayō gandharvāpsarasō nāgā
 grāmaṇyō yātudhānā dēvā ityēkaikaśō gaṇāḥ
 sapta caturdaśa māsi māsi bhagavantam sūryamātmānam
 nānānāmānam pṛthagnānānāmānaḥ pṛthakkarma -
 bhirdvandvaśa upāsatē || 18 ||

lakṣōttaram sārdhanavakōṭiyōjanaparimaṇḍalam
bhūvalayasya kṣaṇēna sagavyūtyuttaram
dvisahasrayōjanāni sa bhuṅktē || 19 ||

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
pañcamaskandhē jyōtiścakrasūryarathamāṇḍalavarṇanam nāma
ēkaviṃśō'dhyāyaḥ ||